

הערכת יצירתיות בכיתה בית הספר

מערכת החינוך בעולם המערבי מקדמת את שיטות ההערכה הסטנדרטיות. ממצאי המבחנים הסטנדרטיים משקפים הן את ביצועי התלמידים והן את יעילות המורים ובתי הספר. הדומיננטיות של תרבות ההערכה הכמותית והסטנדרטית באה לידי ביטוי גם ביחס המזלזל כלפי צורות הערכה אחרות. אולם, מיקוד ההערכה בממדים הכמותיים, באמצעות המבחנים הסטנדרטיים, אינו מאפשר להעריך את הקניית המיומנויות החינוכיות ללמידה ולהצלחה בחברה המודרנית, כמו שיתוף פעולה, סובלנות, ניהול עימותים, אזרחות, ועוד. בדומה לכך, היצירתיות של התלמידים בדרך כלל אינה נמדדת בצורה שיטתית.

יצירתיות היא אחת היכולות הנדרשות ביותר בחברה המודרנית ואמורה להיות מפתח להצלחה בחברת העתיד. כבר היום יצירתיות מהווה מנוע עיקרי לחדשנות כלכלית ולשינויים חברתיים. נטען, כי הכלכלה המודרנית היא בראש ובראשונה "הכלכלה היצירתית", שרכיביה העיקריים הם לא עבודה והמשאבים הטבעיים, אלא ידע וחדשנות. כפי שהעידן התעשייתי התחלף בעידן המידע, כך עידן המידע עומד להתחלף בעידן היצירתיות (Pink, 2006). שוק העבודה המנוהל על ידי הכלכלה היצירתית קולט ויקלוט עובדים בעלי מיומנויות של יצירתיות, חדשנות ועיצוב. הכלכלה היצירתית דורשת להשלים את התכונות והמיומנויות המנוהלות על ידי אונת המוח השמאלית (כמו ידע רציונלי ולוגיקה) על ידי המיומנויות של האונה הימנית, הקשורה לאינטואיציה ולחשיבה יצירתית. בשוק העבודה של העתיד יצירתיות תהיה מפתח להצלחת עובדים וארגונים.

לפיכך, הקניית היצירתיות לתלמידים היא אחד היעדים המרכזיים של מערכת החינוך המודרנית. בעבר, יצירתיות נתפסה כתכונה מולדת. היה מקובל לחשוב שאנשים נולדים עם פוטנציאל מסוים של יצירתיות. אולם, מחקרים חדשים הביאו לשינוי בתפיסה והראו, כי אפשר לפתח את היצירתיות של התלמיד. לכן חשוב לשלב יצירתיות בהוראה של כל מקצוע בית ספרי ואף להפוך אותה לנושא למידה נפרד. פיתוח היצירתיות דורש הוראה ישירה, זמן למידה ופרקטיקה. אולם, הערכת היצירתיות אינה יכולה להתבצע באמצעות מבחנים סטנדרטיים בלבד, עליה להשתמש בתצפיות איכותניות וברפלקציה עצמית. המטרה בהערכת היצירתיות אמורה להיות העלאת היצירתיות של התלמידים ולא השוואה בין תלמידים שונים. מגוון המבחנים שפותחו עבור מדידת היצירתיות, כמו פתרון בעיות, חשיבה יצירתית, חשיבה מסתעפת, יכולת סינתזה, עוצבו כדי למדוד את היצירתיות כאילו הייתה תכונה מולדת והם אינם מאפשרים לבחון את התהליך של טיפוח היצירתיות. משום כך, מבחנים אלה אינם מתאימים לצורכי מערכת החינוך. יש להצטרף על כך, שכיום מקובל לבצע הערכה של יצירתיות בבתי הספר אך ורק באמצעות מבחנים של חשיבה מסתעפת.

ניתן להצביע על כמה גישות חדשות ומבטיחות של הערכת היצירתיות. "תכנית הקשת" (Rainbow Project) פותחה על מנת להשלים מבחנים מסורתיים בהערכת מיומנויות אנליטיות, מעשיות ויצירתיות. הנבחנים נדרשים להתמודד עם מצבים חדשים ולהשתמש גם בחשיבה המסתעפת וגם בחשיבה המתכנסת.

התקציר מבוסס על המאמר:

Bea, R. (2017). Assessing creativity in the school classroom. In Cummings, J. B., & Blatherwick, M. L. (Eds.). *Creative dimensions of teaching and learning in the 21st century*. Rotterdam, Sense Publishers, 295-299.

משימות ההערכה פתוחות ודורשות שימוש במיומנויות חשיבה מסדר גבוה והן מותירות חופש ביטוי לרעיונות ולמחשבות יצירתיים. בין המשימות שנדרשו לשם הערכה היו:

א. להציע כותרות לאיורים ב"ניו יורקר": הכותרות קיבלו ציונים מצוות השופטים על פי ממדים של אינטליגנציה, הומור ומקוריות שהתווספו לציון הסופי.

ב. לכתוב סיפור, תוך חצי שעה, על בסיס כותרת: הסיפורים קיבלו ציון מצוות השופטים על פי מקוריות, מורכבות, הבעת רגשות ותיאורים.

ג. לפתח סיפור בעל פה על בסיס סדרת דימויים ולהקליט אותו.

שיטת הערכה נוספת היא טכניקת הערכה מוסכמת (Consensual Assessment Technique, C.A.T). שיטה זו אינה מודדת את המיומנויות או התכונות הקשורות ליצירתיות, אלא מתייחסת לביצוע היצירתי בכללותו. כל המשתתפים בהערכה מקבלים את אותן ההנחיות ואת אותם חומרי גלם ומתבקשים ליצור תוצר מסוים, כאשר השיפוט על היצירתיות מתבצע על ידי מומחים בתחום, כשכל אחד מהם מעניק את הציון בנפרד מאחרים. ההערכה מתייחסת לתוצר הסופי בכללותו ולא לממדים מסוימים בתהליך. "פרויקט הקשת" ושיטת ה-C.A.T מייצגים גישות מגוונות יותר להערכת יצירתיות מאשר כלי המדידה הקודמים. עם זאת, השיטות הללו אינן מתאימות לבתי ספר יסודיים. הערכות סטנדרטיות ופורמליות אינן תורמות לפיתוח היצירתיות בכיתות הנמוכות. מה שחשוב בשלבים אלה זה לספק לתלמידים הערכה מעצבת – משוב שיתייחס לא רק לתוצאת העבודה אלא לתהליך היצירה כולו, תוך דיון פתוח ובונה בעבודתם ותוך עידוד התלמידים.

ניתן לומר, שבעת הערכת היצירתיות בכיתות הגבוהות יותר יש להמליץ על שילוב בין הערכת התוצאה להערכת התהליך, תוך כדי התייחסות לממדים שונים של יצירתיות. כמו כן, יש לשלב בין ההערכה הכמותית להערכה האיכותית הנובעת מממצאי התצפית לאחר פעילויות התלמידים. חשוב לכלול במסגרת של ההערכה המעצבת את הרכיב של רפלקציה עצמית, שתאפשר לתלמידים לתת ביטוי למחשבותיהם – מה הם אהבו בעבודתם, מה היו רוצים לעשות אחרת. יש להדגיש כי על מערכת החינוך לבצע הוראה, טיפוח והערכה בשיטות מגוונות, תואמות הקשר וגיל. מכל מקום, אין ספק, כי היצירתיות היא חלק חיוני בהכנת התלמידים לאתגרים של החברה העתידית.